

ВІДГУК

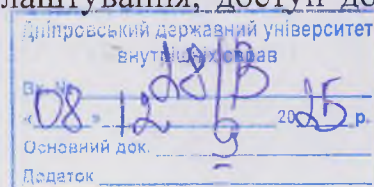
**опонента кандидата юридичних наук Мовчана М.І.
на дисертацію Григорова Олега Олексійовича на тему: «Теоретичні основи
методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо
переміщеними особами», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми дослідження. Вивчення поданих Григоровим О.О. матеріалів дисертації та автореферату, а також ознайомлення з його публікаціями, дає підстави стверджувати, що автором було проведено достатній науково-правовий аналіз теми, актуальної як у теоретичному, так і у практичному плані, сформульовано висновки і пропозиції, що мають інноваційний характер.

Оцінюючи дисертацію в цілому, можна констатувати, що автор досягнув поставлених перед собою цілей, роботу виконав на належному науковому та методологічному рівні. Такий загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються такі наукові роботи.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що з початком військової агресії російської федерації проти України (20.02.2014 р.) в країні щороку збільшується кількість внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО). Водночас з початком повномасштабного вторгнення в Україну (24.02.2022 р.) спостерігаються тенденції до стрімкого росту кількості ВПО, які складно спрогнозувати у зв'язку з непередбачуваністю військових дій (станом на вересень 2025 р. зареєстровано більше ніж 4,5 млн. ВПО). Такий стан вимагає постійного моніторингу ситуації, планового, а також екстреного впровадження дієвих державних заходів із врегулювання проблем, пов'язаних із вимушеним переміщенням громадян.

До головних напрямів державної політики щодо захисту прав ВПО в першу чергу відноситься вирішення соціальних та побутових питань, серед яких ключовими є: забезпечення житлом ВПО, працевлаштування, доступ до

освіти та медичної допомоги, надання фінансової гуманітарної та волонтерської допомоги тощо. Водночас наявність об'єктивних та суб'єктивних негативних чинників в державній політиці щодо захисту прав ВПО обумовили виникнення та тривале існування низки проблем, які до цього часу не вирішені.

Відчуття покинутості у ВПО, психоемоційні стрес-фактори, соціально-побутові проблеми, економічна нестабільність, недоліки державних програм захисту прав ВПО, відсутність доступу до соціальних послуг та правової підтримки, та інші чинники стали основними передумовами до асоціальної (маргінальної, деструктивної, шкідливої) поведінки значної частини ВПО. Найбільшого занепокоєння викликають факти вчинення цими особами кримінальних правопорушень вперше (понад 70 %), серед яких більше 70 % становлять злочини.

Відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України кількість облікованих кримінальних правопорушень, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами, у 2020 р. становить 299, із них: злочинів – 249 (83,3 %); у 2021 р. – 257 та 193 (75,1 %) відповідно; у 2022 р. – 928 та 617 (66,5 %); у 2023 р. – 2016 та 1446 (71,7 %); у 2024 р. – 1729 та 1239 (71,6 %); за 6 міс. 2025 - 673 та 426 (63,2 %).

Офіційні статистичні показники демонструють не стільки реальний стан протидії злочинам, вчинених ВПО, скільки недосконалість механізмів запобігання та реагування на них, оскільки значна частина злочинів ВПО залишається латентною і не виявляється правоохоронними органами. Крім того, частина злочинів ВПО, які розслідуються правоохоронними органами та за якими особам вручено повідомлення про підозру, закривається за різних підстав і не направляється до суду з обвинувальним актом, зокрема: у 2020 р. кількість кримінальних проваджень щодо злочинів, вчинених ВПО, у яких особам вручено повідомлення про підозру, становить 246 (98,8 % від облікованих злочинів, вчинених ВПО), а направлені до суду з обвинувальним актом лише 235 (94,4 % від облікованих злочинів, вчинених ВПО); у 2021 р. – 193 (100 %) та 182 (94,3 %) відповідно; у 2022 р. - 616 (99,8 %) та 598 (96,9 %);

у 2023 р. - 1439 (71,3 %) та 1410 (69,9 %); у 2024 р. – 1236 (71,4 %) та 1203 (69,5 %); за 6 міс. 2025 - 419 (98,3 %) та 411 (96,4 %).

Наведене вище дозволяє стверджувати про безсумнівну актуальність, необхідність і своєчасність дисертаційного дослідження О.О. Григорова.

Зв'язок дисертаційного дослідження з програмами, темами і планами, затвердженими на загальнодержавному і відомчому рівнях, безумовно, сприяє забезпеченню значимості даного дисертаційного дослідження.

Мета і задачі дослідження сформульовані належним чином, відповідно до теми дослідження. Так, метою дослідження є вирішення конкретного наукового завдання, що полягає в розробці методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами.

Уявляється, що у дисертації належним чином визначені об'єкт і предмет дослідження.

Методи дисертаційного дослідження, вибрані і застосовані автором, відповідають предмету дослідження. У роботі використовувались загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання, що обумовлені специфікою об'єкта та предмета дослідження, метою роботи і поставленими задачами. Методологічну основу дисертації становить *діалектичний метод*, застосування якого дозволило сформувати цілісну систему уявлень про сучасний стан та перспективи організаційно-тактичного забезпечення розслідування злочинів, що вчиняються ВПО (підрозділи 1.1-1.4).

Системно-структурний метод надав змогу визначити криміналістичну класифікацію злочинів, що вчиняються ВПО, та розкрити структуру їх криміналістичної характеристики, встановити між окремими елементами структури кореляційні зв'язки (розділ 1), а також при визначенні типових слідчих ситуації початкового етапу розслідування злочинів ВПО алгоритмів щодо їх вирішення (розділи 1-2). За допомогою *порівняльно-правового й формально-юридичного* методів проаналізовано норми українського та зарубіжного законодавства, що дозволило обґрунтувати висновки й пропозиції

щодо їх уточнення (розділи 2-3).

Соціологічний метод було застосовано під час узагальнення результатів аналізу кримінальних проваджень, а також даних опитування й анкетування слідчих, оперативних та експертних працівників Національної поліції України (підрозділи 1.2–1.4, розділи 2 і 3).

Документальний і статистичний методи було застосовано для аналізу та узагальнення статистичної інформації й матеріалів оперативно-слідчої практики щодо розкриття та розслідування злочинів, вчинених ВПО, з метою оцінки ефективності організаційного та тактичного забезпечення досудового розслідування (підрозділи 1.2–1.4, розділи 2 і 3). Їх використання дозволило виявити недоліки як в організаційних, так і в тактичних аспектах проведення окремих слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій (розділи 2 і 3), а також прогалини в оперативно-розшуковому супроводженні. *Синтез* отриманих результатів слугував для формулювання висновків за темою дослідження.

Емпірична база дослідження забезпечується різними репрезентативними даними: офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури України за 2020-2025 рр.; узагальнені дані вивчених 274 кримінальних проваджень за темою дослідження; зведені результати опитувань 254 слідчих, 137 працівників оперативних підрозділів (кримінальної поліції) та 103 працівників експертних установ МВС України; матеріали оперативної, слідчої і судової практики протягом 2020-2025 рр. Під час дослідження використано власний досвід роботи автора в поліції.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим у вітчизняній науці криміналістики комплексним дослідженням теоретичних основ методики розслідування злочинів, що ВПО. У результаті дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, що вирізняються науковою новизною, а також мають вагомое теоретичне і практичне значення, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано теоретичне положення щодо необхідності дослідження

окремої міжвидової методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами, на основі діалектичної єдності між центральним системоутворюючим елементом методики (криміналістичної характеристики) з іншими її елементами (слідчі ситуації початкового етапу розслідування, типовий алгоритм СРД, організація і тактика проведення окремих СРД, особливості взаємодії з оперативними підрозділами, використання спеціальних знань та ін.);

- надано криміналістичну класифікацію злочинів, що вчиняються ВПО, яка ґрунтується на кореляційних зв'язках між спільними типовими ознаками за базовими критеріями: кримінально-правовими (об'єкт злочину, мотив, причини та умови вчинення злочину, форма вини) та криміналістичними (особа злочинця, обстановка, способи вчинення злочинів сумісні за очевидним чи неочевидним рисами), а також розроблено структуру криміналістичної характеристики цих злочинів (способи вчинення, особа злочинця, обстановка та слідова картина);

- визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів, вчинених ВПО, основою систематизації яких стало ситуаційне моделювання, сутність якого полягає у поєднанні/узагальненні в кілька ситуацій аналогічних в істотному відношенні повторюваних закономірностей, що виникають у результаті дозлочинних, злочинних чи постзлочинних дій ВПО;

- систематизовано типові способи злочинів, що вчиняються ВПО:

- 1) способи підготовки: вжиття заходів, які б унеможливили виявлення факту злочину та/або встановлення особи злочинця чи затримання на гарячому; підбір засобів вчинення злочину; вибір способу безпосередніх дій; вибір маршруту пересування та зникнення з місця злочину; моделювання поведінки під час вчинення злочину, а також у разі затримання правоохоронними органами;
- 2) способи безпосереднього вчинення залежать від конкретного виду злочину, вчиненого ВПО, зокрема у відповідності до класифікаційної належності за криміналістичними критеріями до певної групи (наприклад, очевидні,

неочевидні), суб'єктивного вибору злочинних дій та їх послідовності, злочинного досвіду ВПО та/або обсягу інформації про нього, об'єкту злочинного посягання та ін.; 3) способи приховування: зникнення з місця події; виїзд за межі України на територію держави агресора або інших держав; знищення знарядь і засобів вчинення злочину; переховування матеріальних цінностей та грошей; відмова від дачі власних показань та/або дача заздалегідь вигаданих показань, що не відповідають дійсності;

Зазначене вище забезпечує належний ступінь обґрунтованості висновків і пропозицій, сформульованих у результаті дисертаційного дослідження, та їх достовірність.

Як видно із матеріалів, що містяться у додатках, результати дисертаційного дослідження отримали належну апробацію, що також засвідчує визнання їх значущості для практики.

Структура роботи відповідає темі дисертаційного дослідження, його меті і задачам. складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Публікації. Результати дослідження відображені у 7 публікаціях, у тому числі 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 1 статті – у науковому періодичному виданні іншої держави, а також 2 тезах доповідей за результатами участі в конференціях.

Оцінюючи основні положення дисертації, слід зазначити наступне.

Всі розділи та підрозділи дисертації складають взаємопов'язану логічну систему. У висновках, дисертант надає свої пропозиції, які, як вже підкреслювалось, обґрунтовані і безпосередньо витікають із змісту роботи. В цілому, слід підтримати основні положення дисертації, що виносяться на захист.

Як позитивну рису слід відзначити ту обставину, що висновки після кожного із розділів роботи сформульовані автором досить чітко та відображають головні положення дослідження. Загалом можна зробити

висновок, що структура дисертації О.О. Григорова повністю відповідає логіці наукового пошуку та дозволила автору послідовно зупинитися на основних проблемних питаннях протидії цьому негативному явищу.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, перспективними для наукового дослідження.

Оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, можна зробити висновок, що воно розвиває і поглиблює сучасні концептуальні уявлення про окремі методики розслідування кримінальних правопорушень.

Автореферат відображає основний зміст дисертації.

Текст дисертації викладено логічно, зрозумілою мовою.

У той же час, слід визначити **низку зауважень** щодо даного дисертаційного дослідження, які можуть стати предметом для наукової дискусії під час захисту. Зокрема:

1. Дисертант у вступі дисертації вказує на стан дослідження проблеми в юридичній науці та виокремлює дисертацію 2023 року Юлії Булгакової, в якій вона також досліджувала особу злочинця та заходи протидії злочинності ВПО, проте у суто кримінологічному плані. У тексті роботи автор порівнює отримані нею дані та власні, на цій основі пропонує методику розслідування, проте саме у вступі дисертації мені не вистачило деталізованої характеристики внеску інших авторів у проблему забезпечення прав ВПО в цілому.

2. Теоретичні положення дисертації вдало посилюються використанням результатів вивчення емпіричної бази. У цьому контексті мною виявлено тенденцію на зміну підходу автора як до аналізу джерел, так і до статистичних даних з початку повномасштабного вторгнення рф. Разом із тим, здобувач не акцентує особливу увагу на особливості розслідування злочинів, вчинених ВПО в умовах воєнного стану з 24 лютого 2022 року саме у порівнянні із так би мовити звичайними умовами діяльності правоохоронних органів та суду з 2014 року, коли проблема правового статусу ВПО тільки з'явилася.

3. Характеризуючи емпіричну базу дослідження, автор чомусь оминув опитування працівників правоохоронних органів, в першу чергу Національної поліції України, які в тому числі виявляють та розслідують кримінальні правопорушення, що вчиняються ВПО. Особливо цінним тут було би встановлення фактів, коли ВПО стають жертвами різних злочинних посягань у зв'язку із таким статусом.

4. Більш чіткого формулювання потребує твердження автора, винесене у елементи наукової новизни, у якому зазначається, що у роботі дисертантом «набуло подальшого розвитку ... організаційно-тактичні прийоми проведення огляду та обшуку, зокрема у частині використання сучасних інформаційних ресурсів, технічних засобів а) квадрокоптерів, обладнаних геолокаційними комплексами, системами розпізнавання облич та номерів транспортних засобів; б) геоінформаційних систем, цифрових комплексів та систем глобального позиціонування». В той же час, зі змісту дисертації важко зрозуміти, у чому ж полягає згадане вище удосконалення? Що ж саме нового привнесено автором у згадане вище питання?

Зазначені вище зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, вони мають сприяти науковій дискусії під час публічного захисту дисертації, як це і передбачено вимогами до процедури захисту дисертації.

Загальний висновок:

Дисертація Григорова Олега Олексійовича на тему: «Теоретичні основи методики розслідування злочинів, що вчиняються внутрішньо переміщеними особами», є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливе науково-прикладне завдання і щодо яких здобувач є суб'єктом авторського права, а саме: воно дозволило дисертанту отримати результати, які є суттєвим внеском у розвиток окремих методик розслідування

кримінальних правопорушень.

Виходячи з викладеного, на основі вивчення дисертації та наукових праць, опублікованих по темі дисертації, слід зробити висновок, що рецензована дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на основі публічного захисту на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

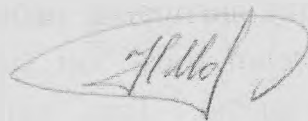
Опонент –

Заступник начальника

Слідчого управління

ГУНП в Черкаській області

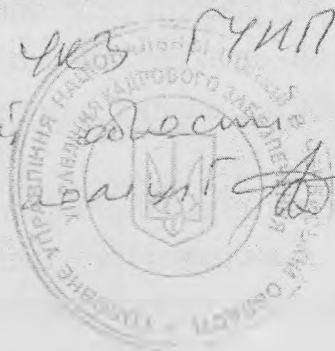
кандидат юридичних наук

Микола МОВЧАН

Підпис засвідчує

Ноголовник
в Черкаській області
начальник

Микола Мовчан